

P. Rudniewski

"Synthetic materials used in conservation of cultural property", Rzym 1963 : [recenzja]

Ochrona Zabytków 18/1 (68), 68-69

1965

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Fizyko-chemiczne laboratorium badawcze utworzono w 1958 r. Programem badań objęto zagadnienia techniki muzealnej (ogrzewanie, wentylacja, oświetlenie, utrzymanie czystości itd.), materiałoznawstwo i obróbkę (rzemiosło, rzemiosło artystyczne, technologię, właściwości fizyczne i chemiczne materiałów i surowców), konserwację, restaurację, badania analityczne, technologiczne, badania mieniszczące i analizę śladów. Stosowanie do zakresu programu, wyposażono bogato laboratorium w najnowocześniejszy sprzęt i aparaturę. Dla poszczególnych metod badawczych zakupiono zespoły przyrządów i aparatów, m. in. spektrograf z pełnym wyposażeniem pomocniczym, spektrofotometr o szerokim zakresie z wyposażeniem, rentgen strukturalny z zespołem urządzeń pomocniczych, wyposażone w fotograficzne kamery, mikroskopy oraz aparaty do mikrorentgenografii, pH-metrii i elektroforezy, reprezentujące najwyższy światowy poziom precyzji. Skompletowano również najnowszą literaturę w postaci podręczników, monografii, odbitek, tłumaczeń artykułów, streszczeń i wyciągów (ponad 3600 pozycji). W zebraniu i opracowaniu literatury korzystano z pomocy Institut f. Kunstwissenschaft w Zurychu, Doerner Institut w Monachium i IIC w Londynie. Laboratorium pomieszczono w 9 pokojach o

łącznej powierzchni 230 m². Poszczególne pokoje znalazły następujące przeznaczenie: 1. pokój — badania fizyczne: sztuczne starzenie, obserwacje i pomiary wpływu światła, wilgoci, ciepła, przygotowywanie próbek, zatapianie, szlifowanie, polerowanie, trawienie; 2. pokój — laboratorium chemiczne: prace nad metodami konserwacji, badania chemiczne, preparatyka, badania chemiczne drewna, urządzenia do prób konserwacji żywicami sztucznymi i poliglikolem etylenowym; 3. pokój — biuro kierownika, kartoteka wyników badań, korespondencja; 4. pokój — biblioteka podręczna, zbiór literatury, miejsce konferencji roboczych; 5. pokój — laboratorium mikroskopii, mikro-fotografii, mikrospektrofotometrii; 6. pokój — spektrofotometria, chromatografia bibułowa, elektroforeza, pH-metria; 7. pokój — analiza spektalna; 8. pokój — rentgenograficzne badania strukturalne; 9. pokój — ciemnia.

Taki sposób sformułowania zadań laboratorium badawczego, warunki lokalowe, jak i wyposażenie w sprzęt i pomoce wskazuje na to, że twórcy nowo powstałej placówki mieli na uwadze zapewnienie jej dobrego startu i pomyślnego rozwoju.

J. Lehmann

*

S. LORENTZ, *La protection des monuments historiques en Pologne*. „Informations UNESCO”, Bulletin bimensuel destiné à la presse et à la radio, nr 447, Paris, le 30 octobre 1964, s. 11—13.

W wydawanym co dwa miesiące biuletynie prasowym UNESCO za października 1964 r. ukazała się w związku z ogłoszeniem przez tę organizację międzynarodowej kampanii na rzecz ochrony zabytków syntetyczna notatka prof. dra S. Lorentza, poświęcona ochronie i konserwacji zabytków w Polsce. Zasłużony dla ochrony polskiego mienia kulturalnego wieloletni dyrektor Muzeum Narodowego w Warszawie i w pierwszych latach powojennych kierownik Naczelnej Dyrekcji Muzeów i Ochrony Zabytków, przypominający ogrom strat kulturalnych, poniesionych na skutek zniszczeń wojennych w Polsce, scharakteryzował minione dwudziestolecie jako okres wysiłków podejmowanych dla zachowania wszystkiego, co było możliwe do uratowania, oraz dla utrwalenia pamięci o

tym, co uległo zagładzie. Główne kierunki działania w rozpatrywanym okresie autor określa jako ochronę zabytków istniejących i rekonstrukcję obiektów o wartości historycznej, ich zespołów, a nawet całych dzielnic miejskich, ważnych dla kultury narodowej. Przechodząc do założeń programowych konserwatorstwa polskiego w powojennym dwudziestolecu, przytacza liczne argumenty, uzasadniające znaczenie rekonstrukcji dla zapewnienia ciągłości ewolucji kulturalnej w szczególnych warunkach stanu posiadania i zakresu zniszczeń w Polsce, jak również kładzie nacisk na potrzebę ochrony zespołów zabytkowych oraz ich otoczenia. Po stwierdzeniu stosowania należytego wyboru obiektów rekonstruowanych i wprowadzania nowej zabudowy na miejsce nie posiadającej wartości zabytkowych, kończy wyrażeniem przekonania o słuszności rekonstrukcji zabytków, których brak stworzyłby istotną lukę w historii kultury polskiej.

Z. Bieniecki

*

SYNTHETIC MATERIALS USED IN CONSERVATION OF CULTURAL PROPERTY (*Materiały syntetyczne stosowane w konserwacji mienia kulturalnego*). Works and publications, V (wyd. International Centre for the Study of the Preservation and the Restoration of Cultural Property), Rzym 1963, str. 67.

Publikacja jest zwięzłym zbiorem informacji o materiałach syntetycznych, głównie z grupy tworzyw sztucznych, dostępnych na rynkach zachodnich, a mogących znaleźć zastosowanie w pracach konserwatorskich. Krótki wstęp zaznajamia czytelnika z szeregiem podstawowych pojęć i terminologią z dziedziny związków wielkocząsteczkowych. W podrozdziałach omówiono strukturę chemiczną żywic syntetycznych, plastyfikatory, formy w jakich występują produkty handlowe, odwracalność polimerów oraz podano bibliografię złożoną z 13 podstawowych pozycji literatury fachowej. W rozdziale I — *Werniksy termoplastyczne* omówiono kilka żywic takich, jak polioctan winylu, polialkohol winylu, poliacetale winylowe, polimetakrylany oraz żywice policykloheksanonowe. Informacje podane są według stałego schematu zawierające-

go: wzór strukturalny oraz takie właściwości, jak trwałość, rozpuszczalność, właściwości mechaniczne, temperaturę mięknięcia i lepkość. Dla polialkoholi i polioctanów winylowych zamieszczone są tabele różnych produktów handlowych, uszeregowanych według wzrastających lepkości ich roztworów. Rozdział II — *Arkusze przezroczyste* omawia przydatność materiałów tego typu w pracach konserwatorskich. Z dużej liczby wyrobów występujących w postaci płyt i folii, podano charakterystykę polimetakrylanów metylu, pochodnych celulozowych i tereftalanu polietylenowego. W rozdziale III — *Kleje i substancje wzmacniające* dokonano klasyfikacji spoiw w zależności od sposobu ich wiązania. Następnie wymieniono kilka rodzajów klejów termoplastycznych takich, jak polialkohole, polioctany i poliacetale winylowe, żywice akrylowe, gumy syntetyczne, pochodne celulozy i rozpuszczalny nylon. Spośród spoiw termo- i chemo-utwardzalnych podano żywice: mocznikowo formaldehydowe, melaminowo-formaldehydowe i epoksydowe. W grupie środków stosowanych do wzmocnienia (utwardzenia) wymieniono są m. in. woski mikrokryształiczne i woski otrzymywane przez polimeryzację

glikolu etylenowego, roztwory żywicy syntetycznych oraz żywicy ciekłe. Rozdział IV — *Materiały różne* zawiera informacje o środkach pochłaniających promienie pozajądłowe, materiałach stosowanych do wykonywania odlewów i tkaninach z włókien syntetycznych. Na końcu znajdują się dwa skorowidze.

Pierwszy zawiera spis różnych nazw handlowych materiałów syntetycznych, stosowanych w konserwacji, drugi spis firm produkujących tego rodzaju materiały oraz ich adresy.

P. Rudniewski

*

PAMIATNIKI KULTURY — Issledovanie i restawracija. Wyd. Ministerstwo Kultury ZSRR — Rada Metodyczno-Naukowa Konserwacji i Restauracji Muzealnych Zabytków Sztuki, Moskwa—Leningrad. Poprzednie tomy (t. I wydany w 1959 r., t. II w 1960 i t. III w 1961 r.) wydane zostały przez Radę Metodyczno-Naukową Ochrony Zabytków. Od t. IV „Pamiętniki Kultury” wydawane będą wspólnie z Wszechzwiązkowym Centralnym Laboratorium Naukowo-Badawczym. Obie placówki są instytucjami Ministerstwa Kultury ZSRR. Pozwoli to na umieszczenie obok artykułów opisujących konserwację zabytków architektury również opracowań poświęconych konserwacji eksponatów muzealnych.

Tom IV (1963).

W. W. Kostoczkin, A. A. Dragi, *Koster posadnika Jakowa w Korele (Baszta „posadnika” Jakowa w twierdzy korelskiej)*, s. 5—18, il. Wyniki prac badawczych i opis konserwacji baszty obronnej fortecy korelskiej (od 1617 — Keksholm, od 1948 — Priozersk), położonej na niedużej wyspie na rzece Uzerwie niedaleko jej ujścia od jeziora Ładoga. Na podstawie analizy źródeł historycznych, prac wykopaliskowych na terenie fortyfikacji i badania samej baszty autorzy stwierdzają, że baszta pochodzi z XIV w., a mianowicie wzniesiona została w 1364 r. przez nowogrodzkiego „posadnika” Jakowa.

E. D. Dobrowolskaja, *Wchodojerusalimskaja cerkiew Jarosławskiego Spasskiego Monastyrja („Wchodojerusalimskaja” cerkiew jarosławskiego klasztoru Zbawiciela)*, s. 19—43, il. Cerkiew „Wchodojerusalimskaja” zbudowana w 1218 r., przebudowana w 1617 r. została z kolei zastąpiona w 1831 r. cerkwią „Czudotworcew”. W czasie prac konserwatorskich w 1958 r. odkryto liczne fragmenty cerkwi „Wchodojerusalimskiej” z 1617 r. Szereg z nich zachowano i uwidoczniło w narożnych ścianach cerkwi z 1831 r. Na podstawie znalezionych fragmentów i badań przeprowadzonych podczas konserwacji w 1958 r. zrekonstruowano w rysunkach i modelu cerkiew z 1617—19 r.

A. A. Tic, *Kamennyje żyłyje doma XVII — naczała XVIII weka w Gorochowce (Kamienne domy mieszkalne XVII — pocz. XVIII w. w Gorochowcu)*, s. 44—55, il. Liczące 800 lat miasto Gorochowec nad rzeką Kliaźmą miało złoty wiek architektury w końcu XVII i pocz. XVIII w. Artykuł omawia architekturę zachowanych z tego okresu, unikalnych na tym terenie domów mieszkalnych zbudowanych z kamienia.

L. W. Andrejewa, *Carskie czertogi Troice-Sergiewoj Ławry (Pałac carski Troice-Sergiewoj Ławry)*, s. 56—74, il. Na przykładzie carskiego pałacu-czertogi w Troice-Sergiewoj Ławrze autorka omawia zagadnienie czertogi i porównuje ją z innymi znanymi. Stwierdza, że czertogami nazywano tylko niektóre wspaniałe pałace będące własnością rodziny carskiej.

Ju. I. Grenberg, *Nadwratnaja kotokolnna Donskogo Monastyrja w Moskwie (Dzwonnica nadbramna Klasztoru Dońskiego w Moskwie)*, s. 75—106, il. Dzwonnica nad bramą Dońskiego Klasztoru w Mo-

skwie stanowi typowy przykład architektury moskiewskiej z poł. XVIII w. Artykuł zajmuje się historią, ikonografią i analizą stylistyczną dzwonnicy. Podaje inwentaryzację i projekt konserwacji.

N. A. Ewsina, *Zdania Kazanskogo Uniwersyteta (Budowle uniwersytetu kazańskiego)*, s. 107—127, il. Opis architektury gmachów uniwersytetu w Kazaniu pochodzących z pierwszej poł. XIX w. wraz z rysunkiem rekonstrukcji zespołu gmachów wg stanu z 1847 r.

W. W. Filatow, *O kraskach russkich chudożnikow XVI—XVII w. (Farby artystów rosyjskich z XVI—XVII w.)*, s. 128—141, il. W czasie konserwacji ikony „Pierwszy sobór ekumeniczny” nieznanego autora z przełomu XVI—XVII w. z Muzeum Historii i Sztuki w Jarosławiu, w Centralnym Laboratorium Konserwacji im. I. E. Grabarja w Moskwie odkryto pod olejnymi przemalowaniami literowe oznaczenia farb, którymi były pokryte partie obrazu. Przesztudowano przekazy pisane (m. in. spisy farb użytych do malowania ścian cerkwi na Kremlu w Moskwie w poł. XVII w.), przeprowadzono analizy farb ikon i fresków z XVI i XVII w. i ustalono jakimi farbami była malowana ikona i co znaczą podane na ikonie oznaczenia. Wyniki badań zestawiono w przejrzystej tabeli.

N. A. Nikiforaki, *Ob izmenenii kompozycji ikony „Czudo Georgija o zmie” (Zmiana kompozycji ikony „Czudo Georgija o zmie”)*, s. 142—148, il. Badania XV-wiecznej ikony „Czudo Georgija o zmie” z Galerii Tretiakowskiej w promieniach podczerwonych przy użyciu elektronowo-optycznego przetwornika typu EOP. Autor wykazał, że pierwotna kompozycja ikony została w trakcie dawnych konserwacji i przemalowań dość znacznie zmieniona. Badanie w promieniach podczerwonych pozwoliło na odtworzenie pierwotnej postaci ikony i stwierdzenie deformujących przemalowań w sześciu miejscach.

W. W. Filatow, *Ob ukrepleni miniatjur na pergamente (Wzmacnianie miniatur na pergaminie)*, s. 149—154, il. Omówienie różnych sposobów zabezpieczania miniatur na pergaminie. Podaje sposób zabezpieczania przy użyciu mieszaniny bielonego wosku i żywicy pistacjowej.

A. W. Winner, M. F. Iwanow-Czuronow, S. G. Łuzanow, *Technika żiwopisi K. F. Juona i sochrannost' ego proizwedenij (Technika obrazów K. F. Juona i stan zachowania jego dzieł)*, s. 155—163, il. W większości obrazy Juona zachowały się dobrze. Jest jednak kilka malowanych na gruntach przeważnie fabrycznych, gdzie warstwa malarska łuszczy się z gruntu z powodu słabego związania.

A. W. Iwanowa, *O nowych kleowych weszczestwach w restauracji (Nowe materiały klejące w konserwacji)*, s. 169—178. Omówienie stosowanych w pracowniach konserwatorskich ZSRR klejów opartych na żywicach sztucznych. Podano ich nazwy, skład chemiczny i sposoby przyrządzania. W tabeli zestawienie zastosowania do sklejanego i konserwacji zabytków muzealnych.

J. Lehmann